

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено проблеми фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних закладах вищої освіти. Увагу зосереджено на формуванні вокальної культури майбутніх фахівців. З'ясовано, що формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва посідає одне з чільних місць у системі сучасної мистецької освіти України й належить до основних завдань фахової підготовки. Доведено, що вокальна культура особистості вчителя музичного мистецтва визначається системою сформованих вокальних знань, умінь, вокально-професійних рис та особистісних якостей. Світоглядні установки, цінності та орієнтири, котрі формуються в студентів у процесі їхньої вокально-виконавської підготовки, характеризуються розвиненістю духовного потенціалу, інтелектуальних, емоційних, естетичних, творчих вокальних здібностей майбутніх фахівців. Метою статті є аналіз методичних прийомів формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки в педагогічних закладах вищої освіти. У системі професійних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва вокальна культура виступає засобом відображення життєвих подій у соціумі, сприяє духовному збагаченню молоді через вокальне мистецтво. Під час залучення студентів до активної концертної діяльності вокальне виконавство позитивно впливає на професійне самовизначення й спрямування навчальних музично-педагогічних дій студентів та є засобом отримання ними комплексу фахових знань і реалізації творчого потенціалу кожної особистості.

Ключові слова: фахова підготовка, вокальна культура, учитель музичного мистецтва, репертуар, вокальні вправи.

Дар'я Дмитришена. Формирование вокальной культуры будущих учителей музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки

В статье освещены проблемы профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства в педагогических учреждениях высшего образования. Внимание сосредоточено на формировании вокальной культуры будущих специалистов. Установлено, что формирование вокальной культуры будущих учителей музыкального искусства занимает одно из ведущих мест в системе современного музыкального образования Украины и относится к основным задачам профессиональной подготовки. Доказано, что вокальная культура личности учителя музыкального искусства определяется системой сложившихся вокальных знаний, умений, вокально-профессиональных личностных качеств. Мировоззренческие установки, ценности и ориентиры, которые формируются у студентов в процессе их вокально-исполнительской подготовки, характеризуются развитостью духовного потенциала, интеллектуальных, эмоциональных, эстетических, творческих вокальных способностей будущих специалистов. Целью статьи является анализ методических приёмов формирования вокальной культуры будущих учителей музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки в педагогических учреждениях высшего образования. В системе профессиональных качеств будущих учителей музыкального искусства вокальная культура выступает средством отображения жизненных событий в социуме, способствует духовному обогащению молодежи через вокальное искусство. Через привлечение студентов к активной концертной деятельности вокальное исполнительство положительно влияет на профессиональное самоопределение и направление учебных музыкально-педагогических действий студентов и является средством получения ими комплекса профессиональных знаний и реализации творческого потенциала каждой личности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, вокальная культура, учитель музыкального искусства, репертуар, вокальные упражнения

Daria Dmitryshchena. Forming vocal culture of future music art teachers in the professional training process

The article deals with the problems of professional training of future music teachers in pedagogical institutions of higher education. The focus is on shaping the vocal culture of future professionals. It has been found out that the vocal culture of the future specialist in the field of music art is an important precondition for the quality of his musical and pedagogical activity. That is why the issue of modernization and improvement of vocal training of students of art specialties in institutions of higher pedagogical education is of particular importance today, on which the formation of true artistic values depends, the improvement of the performing level of the younger generation and the dissemination of vocal and performing arts among children and young people. The worldview attitudes, values and orientations that students develop in the course of their vocal and performance training are characterized by the development of spiritual potential, intellectual, emotional, aesthetic, creative vocal abilities of future specialists. The purpose of the article is to analyze the method of formation of vocal culture of future teachers of music art in the process of professional training in pedagogical institutions of higher education. The objectives of the article are to analyze the structure of the concept of "vocal culture", to determine its constituent components; substantiation of the importance of repertoire and vocal exercises as methodical techniques in the system of vocal training of future music teachers. In the system of professional qualities of future teachers of music art, vocal culture acts as a means of reflecting life events in society, contributes to the spiritual enrichment of young people through vocal art. Through the involvement of students in active concert activity, vocal performance has a positive effect on the professional self-determination and direction of students' musical and pedagogical actions and is a means of obtaining a complex of professional knowledge and realization of the creative potential of each personality. Formation of vocal culture of future music teachers involves specific preparation of the singer as a representative of a certain "vocal school"; a standard of singing sound with aesthetic criteria for its evaluation; mastering the method of developing a singing voice; culture of perception of vocal music.

Key words: professional training, vocal culture, teacher of music art, repertoire, vocal exercises.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва посідає одне з чільних місць у системі сучасної мистецької освіти України й належить до основних завдань фахової підготовки. Вокальна культура майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва є важливою передумовою якості його музично-педагогічної діяльності. Тому особливо актуальним сьогодні є питання модернізації та вдосконалення вокального навчання студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої педагогічної освіти, від чого залежить формування справжніх мистецьких цінностей, удосконалення виконавського рівня молодого покоління та поширення вокально-виконавського мистецтва серед дітей та молоді.

Вокальна культура є невід'ємною складовою процесу розвитку загальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Без її достатнього рівня сформованості в студентів буде відсутнє свідоме розуміння цінностей мистецтва загалом. Використання інноваційних педагогічних технологій у процесі фахової підготовки студентів сприятиме якісному формуванню вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, їхньому мистецькому розвитку та вихованню.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблема виховання загальної культури особистості загалом та вокальної зокрема досліджена в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Питання формування загальної культури особистості досліджували вчені П. Блонський, Н. Ветлугіна, І. Кон, В. Петрушин, А. Петровський, Б. Теплов, Г. Ципін та ін. Проблема формування музичної культури особистості вивчали О. Апраксина, Б. Асаф'єв, Н. Гродзенська, О. Ростовський та ін. Специфіку формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва аналізували В. Антонюк, Л. Василенко, М. Донець-Тессейр, В. Ємельянов, Н. Овчаренко, Д. Огороднов, Г. Стулова та ін.

Н. Овчаренко, досліджуючи поняття вокальної культури, звертається до творчості відомої оперної співачки ХХ століття Надії Шпіллер, яка вважає, що вокальна культура є сукупністю професійних знань із музичного мистецтва, майстерне опанування різними видами вокальної техніки та робочого режиму, який сприяє якості співу та виконавському довголіттю. Усі перераховані якості у своєму комплексі та взаємозв'язку створюють рівень вокальної культури особистості вчителя музичного мистецтва [3, с. 8].

У контексті мистецьких досліджень Н. Овчаренко зазначає, що в основі вокальної культури фахівця знаходиться всебічне вивчення музики, зокрема, вокальної (стилістика, різножанровість,

виконавці в історичному, культурологічному, професійно-виконавському аспектах). На думку дослідниці, успіх вокального виконання залежить від якості голосових даних та свідомого розуміння вокально-виконавської діяльності [3, с. 9].

За визначенням Т. Ткаченка, вокальна культура є цілісною системою, яка передбачає сукупність знань та вмінь щодо принципів звукоутворення, фонації, артикуляції, дикції, побудови музичних фраз, агогіки тощо. Вокальна культура позитивно впливає також і на соціалізацію майбутніх учителів музичного мистецтва, яка передбачає стресостійкість студентів, позитивне ставлення до дійсності, емоційну налаштованість на спілкування в колективі. Наявність вокальної культури сприяє естетичному ставленню до дійсності, посиленню творчої спрямованості особистості, поглибленню інтересу до освоєння нею культурних норм та загальнолюдських цінностей [5, с. 63].

У дослідженнях В. Ліміна знаходимо трактування вокальної культури як уміння розуміти музичний твір комплексно, що «дає можливість зрозуміти специфіку народних традицій взагалі і кожної зокрема» [2, с. 10].

Отже, проблема формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва розглядається широкоаспектно в дослідженнях багатьох учених. Більшість науковців у сфері музичної педагогіки загалом та вокально-виконавського мистецтва зокрема зосереджують увагу на тому, що вокальна культура особистості вчителя музичного мистецтва визначається системою сформованих вокальних знань, умінь, вокально-професійних рис та особистісних якостей. Світоглядні установки, цінності та орієнтири, що формуються в студентів у процесі їхньої вокально-виконавської підготовки, характеризуються розвиненістю духовного потенціалу, інтелектуальних, емоційних, естетичних, творчих вокальних здібностей майбутніх фахівців [1, с. 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на актуальність проблеми формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва постає нагальна необхідність у перегляді та вдосконаленні механізмів розвитку співацького голосу майбутніх фахівців, їхніх вокально-виконавських навичок у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти. При цьому важливо зберігати цілісний, системний підхід до формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, забезпечуючи формування загальної культури майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти. На особливу увагу заслуговує методичне забезпечення процесу формування вокальної культури студентів, яке передбачає оновлення змісту, форм, методів та засобів вокально-виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, **метою статті** є аналіз методики формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки в педагогічних закладах вищої освіти. У публікації ставимо такі *завдання*: аналіз структури поняття вокальна культура, визначення її складових компонентів; обґрунтування значення репертуару та вокальних вправ як методичних прийомів у системі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва посідає важливе місце в системі професійних якостей майбутніх фахівців та вимагає систематичності й послідовності в її формуванні протягом усіх років навчання студентів педагогічних закладів вищої освіти за спеціальністю «Музичне мистецтво». Зважаючи на те, що спів допомагає особистості безпосередньо виразити всю палітру своїх почуттів, настрою та емоцій, вокально-виконавську діяльність вважають основою всієї музики й найбільш природним проявом музичності людини.

У процесі фахової підготовки майбутні вчителі музичного мистецтва опановують різноманітні види вокальної діяльності, яка передбачає, насамперед, формування в студентів базових механізмів голосоутворення. До таких механізмів належить, зокрема, акустичний, який передбачає висоту та силу звуку, чистоту інтонації, оволодіння виконанням у різних вокальних позиціях, правильне використання тембрального забарвлення голосу тощо. Наступним механізмом голосоутворення є фізіологічний, який відповідає за формування співацького дихання, атаки та опори звуку тощо. Орфоепічний механізм передбачає чіткість дикції, прикритість та округлість звуку, систему навичок з вокальної орфоепії.

Психолого-педагогічний механізм передбачає розвиток вокального слуху, формування усвідомленого керування процесом голосоутворення й звуковедення тощо. Усі перераховані механізми голосоутворення становлять цілісну систему вокальних умінь, на яких ґрунтується формування вокальної культури особистості загалом.

Н. Овчаренко, досліджуючи процес формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в ході їхньої фахової підготовки, зазначає, що її становлення передбачає втілення вокально-виконавських традицій та ідей в контексті певної «вокальної школи». Саме така «вокальна школа» впливатиме на стиль співацького звуку майбутніх фахівців, методику розвитку їхнього співацького голосу, а також культуру сприймання вокальної музики загалом [3, с. 13].

У процесі формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва важливе значення має вибір репертуару, який становить зміст вокально-виконавської діяльності студентів. Доступність, змістовність, смислова ціннісність репертуару, призначеного для виконання в класі з постановки голосу, сприяє ефективному професійно-особистісному зростанню майбутніх учителів музичного мистецтва.

Поряд із сучасними вітчизняними вокальними техніками (яким властивий художньо-виразний спів, що ґрунтується на класичних канонах академічної вокальної культури та українського пісенного фольклору) важливо використовувати традиції зарубіжних вокально-виконавських шкіл, котрі передбачають технічне вдосконалення голосу, опанування техніки *bel canto*. Тому при визначенні вокального репертуару викладач повинен враховувати необхідність поступового технічного вдосконалення та зростання студента, розширення його виконавської практики різножанровими та різностилістичними творами.

Традиційно вокально-виконавський репертуар студентів містить вокалізи, класичні твори вітчизняного та зарубіжного вокального мистецтва, українські народні твори й твори сучасних авторів, які сприяють формуванню ціннісних орієнтацій у сфері вокального мистецтва [4, с. 97].

Професійно правильно підібраний репертуар для вокально-виконавської діяльності студентів сприяє не лише розвитку голосових можливостей майбутніх фахівців, але й формуванню художнього смаку, розвитку загальних музично-виконавських здібностей, до яких ми відносимо музичний слух, почуття ритму, емоційність та артистизм виконання тощо. Протягом навчального року вокально-виконавський репертуар для студентів обирається викладачем з постановки голосу двічі – на початку кожного навчального семестру. Протягом усього періоду навчання здійснюється систематична, послідовна, цілеспрямована робота над опануванням студентами обраним репертуаром, що сприяє формуванню вокальної культури, виконавської майстерності кожної особистості індивідуально [4, с. 99].

Важливим моментом, який потрібно враховувати при формуванні вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, є те, що сьогодні на мистецькі спеціальності педагогічних закладів вищої освіти вступають абітурієнти з різними природними вокальними даними, фізіологічними можливостями та різною попередньою вокальною підготовкою.

Тому формування вокальної культури студентів проходитиме ефективно, якщо викладач із постановки голосу буде використовувати різноманітні вокальні вправи, спрямовані на формування правильного вокального дихання, вільного звукоутворення, рівномірного звуковедення. Вокальні вправи мають бути доступними, розрахованими на певний тип голосу, здібності й можливості кожного студента, підібраними з урахуванням вікових, фізіологічних та співацьких особливостей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Форми, методи й засоби вокального навчання студентів, які обирають викладачі з постановки голосу, повинні сприяти формуванню глибокого інтересу до вокального мистецтва та потреби в ньому. Особливий інтерес студенти проявляють до таких позааудиторних форм навчальної вокально-просвітницької діяльності як творчі зустрічі з видатними співаками, концерти-спектаклі, вокальні студії, круглі столи з питань вокального мистецтва тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проблема формування вокальної культури особистості є однією з найбільш нагальних для сучасного суспільства в мистецько-освітній сфері. У системі професійних якостей майбутніх учителів музичного мистецтва вокальна культура виступає засобом відображення життєвих подій у соціумі, сприяє духовному збагаченню молоді крізь призму вокального мистецтва.

Через залучення студентів до активної концертної діяльності вокальне виконавство позитивно впливає на професійне самовизначення й спрямування навчальних музично-педагогічних дій студентів та є засобом отримання ними комплексу фахових знань і реалізації творчого потенціалу кожної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косінська Н. Л. Сутнісна характеристика сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2017. No10 (18). С. 4–8. URL: <https://docplayer.net/67490145-Sutnisna-harakteristika-scenichno-obraznoyikulturi-maybutnih-vchiteliv-muzichnogo-mistectva-v-procesi-vokalnoyipidgotovki.html> (дата звернення: 06.02.2020).
2. Лімін Вей. Формування вокальної культури майбутнього вчителя музики на основі традицій Китаю та України : автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 2011. 21 с.
3. Овчаренко Н. А. Основи вокальної методики : наук.-метод. посібник. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. 116 с.
4. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія: монографія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2014. 400 с.
5. Ткаченко Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. 307 с.

REFERENCES

1. Kosins`ka N. L. Sutnisna xaraktery`sty`ka scenichno-obraznoy kul`tury` majbutnix uchy`teliv muzy`chnogo my`steczstva v procesi vokal`noyi pidgotovky` [Substantive characterization of the stage-figurative culture of future music teachers in the process of vocal preparation]. URL: <https://docplayer.net/67490145-Sutnisna-harakteristika-scenichno-obraznoyikulturi-maybutnih-vchiteliv-muzichnogo-mistectva-v-procesi-vokalnoyipidgotovki.html> [Last accessed: 06.02.2020] [in Ukrainian].
2. Limin Vej. (2011). Formuvannya vokal`noyi kul`tury` majbutn`ogo vchy`telya muzy`ky` na osnovi trady`cij Ky`tayu ta Ukrayiny` [Formation of vocal culture of future music teacher based on traditions of China and Ukraine] (Extended abstract of PhD thesis). Ky`yiv [in Ukrainian].
3. Ovcharenko N. A. (2006). Osnovy` vokal`noyi metody`ky` : nauk.-metod. posibny`k [Fundamentals of vocal technique]. Kry`vy`j Rig : Vy`davny`chy`j dim [in Ukrainian].
4. Ovcharenko N. A. (2014). Profesijna pidgotovka majbutnix uchy`teliv muzy`chnogo my`steczstva do vokal`no-pedagogichnoyi diyal`nosti: teoriya ta metodologiya: monografiya [Vocational training of future music teachers for vocal and pedagogical activity: theory and methodology]. Kry`vy`j Rig : Vy`d. R. A. Kozlov [in Ukrainian].
5. Tkachenko T. V. (2016). Formuvannya vokal`no-scenichnoyi kul`tury` studentiv my`stecz`ky`x fakul`tetiv pedagogichny`x vuziv : monografiya [Formation of vocal and stage culture of students of art faculties of pedagogical universities]. Xarkiv : XNPU im. G. S. Skovorody` [in Ukrainian].